

A szinjai hanti *tǎχa* 'hely' funkciói

Sipos Mária (MTA NYTI)

A kutatás a *tǎχa* 'hely' jelentésű szinjai hanti szóra irányul. Hasonló jelentésű szavak grammatikalizációját kutatták már számos nyelvben (pl. Foong Ha Yap – Jiao Wang 2011), így az obi-ugor nyelvekben is. A keleti hantiban a 'hely' jelentésű szónak nominalizátori és verbalizátori (Csepregi 2008), a manysiban a 'föld, tájék' jelentésű szónak nominalizátori funkciója van (Bíró 2017). Ismert az is, hogy a szibériai areálra igen jellemző nominalizáló eljárásról van szó (Skríbnik 2014).

Az északi hantiban a *tǎχa* grammatikalizációjára eddig alig volt adat (Schmidt 2006: 51, Csepregi 2008: 133). Ezzel szemben a színjaiban igenevekhez, melléknevekhez, főnevekhez, névmásokhoz stb. kapcsolódva változatos szerepű/jelentésű szavakat hoz létre. Hanti és manysi megfelelőihez hasonlóan képzőszerű, a szókapcsolat egy egységet alkot, de nem lexikalizálódik, és nincs univerbáció. – A *tǎχa*-nak mint önálló szónak olyan jelentése is adatolt, amely feltehetőleg nem jött volna létre kiterjedt nominalizátori szerepe nélkül.

Mindezt olyan korpusz alapján lehetett kimutatni, amelyet egyazon adatközlőtől gyűjtött több tíz órányi spontánbeszéd alkot: a beszélő értelmezőszótár-szerűen nyelvi kompetenciája alapján magyarázza nyelvjárása szavainak jelentését és használatát. A korpusz egyebek között lehetőséget ad arra, hogy a szó grammatikalizációjának irányait és állomásait, ill. használatát a gyakoriaktól a nonce előfordulásokig kutatni lehessen; továbbá arra is, hogy a fentieket kontrasztba állítsuk a *tǎχa*-nak a beszélő által saját intuíciói alapján megadott jelentésével, és a rétegződés jelensége is adathozható.

A szinjai grammatikalizáció feltárásának obi-ugor nyelvtörténeti vonatkozásai is vannak; és nagyobb grammatikai összefüggésben szemlélve az is nyilvánvalóvá válik, hogy a legészakibb dialektusokban miért nem a másutt általános szóból alakult ki nominalizátor.

Bíró B. 2017: Főnevek mint főnévképző elemek – egy grammatikalizációs folyamat az északi manysiban. (megj. előtt).

Csepregi M. 2008: Az osztják TAHI 'hely' szó helye a mondatban. In *Ünnepi írások Havas Ferenc tiszteletére. Urálsztikai Tanulmányok 18.* 125–135.

Foong Ha Yap – Jiao Wang 2011: From light noun to nominalizer and more: The grammaticalization of *zhe* and *suo* in Old and Middle Chinese. In: Foong Ha Yap, Karen Grunow-Hårsta and Janick Wrona (eds). *Nominalization in Asian Languages: Diachronic and typological perspectives.* 2011. 61–108

Schmidt É. 2006: A nyelvfejlődés és nyelvújítás tükröződése a közép-obi és a kazimi osztják irodalmi nyelvben. In Sipos M. (szerk.) *Nyelv, nyelvjárás, írásbeliség, irodalom.* MTA Nytl, Budapest.

Skríbnik, E. 2014: South Siberian Turkic languages in linguistic contact. Altay-kiži nominalizer constructions as a test case. In Besters-Dilger – Dermarkar – Pfänder – Rabus (eds) *Congruence in Contact-Induced Language Change. Language Families, Typological Resemblance, and Perceived Similarity.* De Gruyter, Berlin/Boston. 258–274.